

Понятие за правното състояние на личността

Владислав Груздев*

Резюме: Статията е посветена на определянето на признаците и формулирането на дефиницията правно състояние на личността като субстанциално и функционално правно явление.

Ключови думи: човек, личност, свойство, правно състояние, юридическо условие, юридически факт.

JEL: K10, K36.

Правата и свободите на човека, гаранциите за тяхното реализиране и защита са ключови показатели за равнището на демократизма на обществото и критерии за оценка на гържавата в правното и социалното ѝ качество. Обаче проблемите на взаимодействието на личността, гържавата и правото по дадените въпроси далеч не се изчерпват. Съвръзано е с това, че осъществяването на правата зависи не само от наличието на самите права, възникващи на основата на нормите на действащото законодателство, но и от други фактори, отразяващи съотношението на реалното и идеалното положение на човека като субект на правото.

* Владислав Владимирович Груздев е доктор на юридическите науки, доцент, завеждащ катедра по теория на правото и гражданско-правни дисциплини ФГБОУ ВПО Костромски гържавен университет „Н. А. Некрасов“, e-mail: bora@kmtn.ru

В съвременните условия на интензификация на обществените отношения се актуализира въпросът за изучаването на юридически значимите свойства на личността, решаването на които е способно да придаде нов импулс на познанието на дълбоките аспекти на действието на правото. Разнообразието от свойства на човека оказва определено въздействие на претворяването и въплъщаването на възможностите, заложи в правоспособността и субективните права, в действителност – реално поведение на субекта. Многоаспектността на правните интереси на личността предопределя изследване на правните явления, с които е свързано тяхното практическо удовлетворяване.

Необходимостта от реализирането на равни възможности на гражданите обуславя юридическото закрепване на правни средства, които са способни да го обезпечат. Особено място заемат нормативните модели на правните състояния на личността, позволяващи не само да съобщат или отразят определени свойства (характеристики) на човека, да им придадат юридическа значимост, но и да създадат условия за възникване на последващи юридически последици. Тяхната важност се проявява в това, че очакваните правни последици не могат да възникнат, ако необходимите свойства на личността

останат без съответстващо правно опосредяване.

Посочените обстоятелства обуславят изследователския интерес към понятието правно състояние на личността, доколкото неговото осмисляне ще позволи не само по-ефективно претворяване в живота на идеологията на Конституцията на Руската федерация, но и ще укрепи ролята на правото в качеството му на ефективно средство на социално управление.

В руската правна наука на въпросите на правното състояние се отделя относително малко внимание¹. Следва да се констатира отсъствие на комплексни монографически работи, в които логически непротиворечиво да се разкрива понятието „правно състояние на личността“, което се явява фактор, който задържа по-нататъшното развитие на теорията за правното състояние.

Научното понятие, за разлика от възприятията и представите, отразява и фиксира не всички признаци на предметите и явленията, а само съществените, т.е. такива, при които всеки един е необходим, а всички заедно са достатъчни, за да може с тяхна помощ да се отличи даден предмет от останалите. Следователно да се разкрие съдържанието на понятието „правно

¹ От най-значимите работи ще посочим следващите: Байтин М.И., Баранов В.М., О логико-гносеологической и юридической природе правового состояния // Вопросы теории государства и права: перестройка и актуальные проблемы теории социалистического государства и права. Сб. науч. трудов. Вып. 9. – Саратов, 1991; Витрук Н. В. Общая теория правового положения личности. – М.: Норма, 2008; Ерошенко А.А. Проблемы гражданского состояния в развитом социалистическом обществе. – Краснодар, 1980; Исаков В.Б. Юридические факты в советском праве. – М.: Юрид. лит., 1984; Комаров С.А. Советское общенародное государство и личность: Политико-правовые аспекты. – Красноярск: Изд-во Красноярск. ун-та. 1986; Новикова Ю.С. Категория «правовое состояние» в юриспруденции: Монография. – Челябинск: Изд-во ЮУрГУ, 2008; Парфенов А.В. Правовое состояние: Монография. – М.: Юрист, 2007; Чеговадзе Л.А. Структура и состояние гражданского правоотношения. – М.: «Статут», 2004.

състояние на личността“ означава да се разкрият основните, съществените признаци на явленията или отношенията, съществуващото между редица явления, отразени в даденото понятие.

Всяко явление, като правило, притежава множество разнообразни свойства, които в своето съчетание, образуват общия им комплекс. Свойството – това е качество, признак, който представлява отличителна особеност на явлението (Ожегов и др., 2008, с. 704). В случаите на подбиране на определени критерии на едни или други свойства на явленията напълно е възможно да се отделят отделни видове състояния. С други думи, разнообразните явления постоянно се намират в някакво състояние. При това те (явленията) притежават множество от различен род свойства, които могат да бъдат както материални, така и идеални. Отделената по такъв начин модификация на състоянието на явлението ще отчита не целия комплекс от свойства, а само една негова част.

Така, ако разглеждаме човека, то характеристиката на неговите свойства може да бъде проведена по неговите биологически и социални критерии. Първите се проявяват във вид на физиологически процеси на човека, особеностите на неговата психическа сфера, душевното възмущение и т.н. Вторите – като известен сбор от социални свойства на човека. При това, социалните състояния на човека, като израз на неговите основни характеристики, ще се проявяват като едно от условията на неговата дейност в човешката среда и ще служат като необходима предпоставка за постигането на едни или други резултати. Вземайки под внимание първите, ние може да говорим за комплекс от материални, физически (фактически) свойства на явленията (състояние на пътищата, здравно състояние и т.н.), разглеждайки вторите – да съдим за комплекс от идеални, обществени свойства на феномена

(състояние на здравеопазването, състояние на икономиката и т.н.)

В качеството на явления, които имат своя система на свойства, и съответно, различни модификации на състоянието, могат да бъдат обекти и субекти на обществения живот. Всички техни състояния се намират в зависимост от набора и характера на отчитаните свойства на обекта или субекта. Посочването на областта на отношенията, където тези свойства ще се отчитат, модифицира общото състояние, отбелязва рамките и пределите на конкретния вид състояние. Различните вариации на свойствата на носителите на състоянията позволяват да се говори за екологични, икономически, религиозни, политически, идеологически и други състояния. От посочения списък достатъчно важни и интересни в научно и практическо отношение са правните състояния. Тяхната специфика се проявява в това, че правото „се наслажда“ върху всички социални структури, предизвиквайки в тяхната организация определени преобразувания (Керимов, 1972, с. 282). Съответно и правните състояния се проявяват като форма на съществуващото многообразие на състоянията.

Субектите на правото притежават социални (юридически) и естествени (фактически) свойства. Към субектите на правото традиционно се отнасят индивидите, организациите и социалните общности. На всеки от тях са присъщи следните признаци: известна външна обособеност, персонафикация (встъпване във външния свят във вид на единно лице) и способност да формират, изразяват и осъществяват единна воля (Алексеев, 1972, с. 276).

Особеностите на свойствата на субектите на правото се изразяват в това, че, от една страна, всички те притежават юридическото свойство правосубектност, а от друга – на някои от тях са присъщи определени особености на фактическите

свойства, които имат за свой източник съществуващите независимо от правото, но отчитаните от тях фактори, които оказват определено въздействие на тях като субекти на правоотношения. Това се отнася особено за гражданите. Такива естествени (фактически) свойства при настъпването на предвидените с правните норми обстоятелства имат правно значение, те се оказват способни да определят възникването, изменението и прекратяването на правните връзки. Признаването на човека като правен субект предопределя разглеждането не само на неговите социални, но и естествени (фактически) свойства, които получават своето отражение в действащото законодателство. Съществуването у хората като субекти на правото на естествени (фактически) свойства не може да не привнесе в правото определена степен на личностен елемент. А многообразието и динамизмът на свойствата на човека не може да не прибави към модификацията на правосубектността, в проявяването на която намира отражение факта на съществуването на такива свойства.

С помощта на състоянието се изразява процесът на изменението и развитието, който в крайна сметка, се свежда до изменение не само на свойствата на личността, но и на отношенията, които са способни да придадат на субекта нови свойства, което, на свой ред, привнася определена специфика на последващите отношения.

Правните състояния на личността не рядко се проявяват не просто в качеството на отделно свойство, а във вид на определена система от свойства, която се проявява като цялостност, чиито части са взаимно свързани и взаимно зависими. Свойствата могат да принадлежат на различни явления, обаче създадените от тях правни състояния са реалност, която има напълно самостоятелен харак-

тер, структура и функции. Като особена система целостта на правното състояние на личността се характеризира с нови качества и свойства, неприсъщи на отделните части, но възникващи в резултат на тяхното взаимодействие в определена система от връзки (Блауберг, 1973, с. 124). При това състоянието съобщава на своя носител известна характеристика, която позволява той да се отдели от кръга на себеподобните.

Въз основа на изложеното наличието на свойства (система от свойства) на човека следва да се разгледат в качеството на първия признак на правното състояние на личността.

В литературата е предложено като един от признаците на правното състояние да се счита фиксацията на момент на устойчивост в изменението, развитието, движението на юридическите субекти и обекти в определен момент от времето. То се обосновава с това, че в течение на времето признакът или групата от признаци, характеристиките на определен обект или субект претърпяват изменения. Съответно значението на показателите постоянно се променя. И само при отделянето на момента на покой, стабилността в движението и развитието на явленията и процесите става възможно да се снемат точните характеристики (Парфенов, 2007, с. 25-26).

Ние смятаме, че акцентът в даденото определение следва да се пренесе от юридическите субекти и обекти на техните свойства, доколкото фиксацията на момента на устойчивостта в изменението, развитието, движението, се провежда непосредствено в техните свойства. Работата е в това, че състоянието като свойство или система от свойства е „отменена мярка“ на явленията в определен момент на тяхното битие, която, при това, иманентно съдържа в себе си момент на устойчивост на дадени свойства

и отношения. Състоянията, в това число и правните състояния, могат да бъдат в качеството им на продължаващи явления. Съществуват обаче правни състояния, при които факторът продължителност не е така ясно изразен. Съответно те придобиват юридическо значение невинаги в значението им на продължаващо явление. Същността на такива състояния не е периодическото „срязване“ на дадените свойства и характеристики на техния носител в продължение на определено време, а в едномомента фиксация на тяхното проявление и съществуване.

Например, в съответствие с ал. 1 на чл. 177 от Гражданския кодекс на Руската федерация (ГК на РФ) сделка, извършена от гражданин, макар и дееспособен, но намиращ се в момента на нейното извършване в състояние, когато той не е бил способен да разбира значението на своите действия или да ги ръководи, може да бъде призната от съда за недействителна по иск на този гражданин или на други лица, чиито права или защитени от закона интереси са нарушени в резултат на нейното извършване. Случаите, в които човек не може напълно да дава сметка за своите действия или да ги ръководи даже в определен кратък период от време, са различни, а степента на способност да разбира значението на своите действия или да ги ръководи даже в продължение на кратък период от време, не са еднакви. Затова Върховният съд на Руската федерация справедливо посочва, че във всички случаи, когато от обстоятелствата по делото е необходимо да се изясни психическото състояние на лицето *в момента на извършване на определено действие* (к.м. – В.Г.) трябва да бъде назначена съдебно-психиатрическа експертиза².

² Постановление на Пленума на Върховния Съд на Руската федерация от 24.06.2008 № 11 “О подготовке гражданских дел к судебному разбирательству” // Бюлетен на Върховния Съд РФ. – № 9. – септември, 2008.

На основание на изложеното следва да се признае, че устойчивостта в динамиката на свойствата на определено явление по-точно ще бъде отразена, ако като елемент на признака се разглежда не фиксацията на момент на тяхната устойчивост в изменението, развитието и движението, а фиксацията на тяхното наличие (отсъствието) в определен момент или период от време.

Затова в качеството на втори признак на правното състояние на личността следва да се определи признакът наличие (отсъствие) на свойства или система от свойства на човека в определен момент или период от време.

Според мнението на редица учени правното състояние е вид социално състояние (Байтен и др., 1991, с. 41), а не разновидност на състоянието изобщо. В този случай може да се постави въпросът какъв ще бъде статусът на такива състояния като здравето на гражданина или например неговата способност да разбира значението на своите действия или да ги ръководи.

От една страна, сами по себе си естествените състояния не са социални състояния, но от друга – в определени социални ситуации те могат да имат известно юридическо значение. Още повече самият факт на тяхното юридическо закрепване ги трансформира в правни състояния.

Важен аспект от влиянието на социалното върху естественото (биологическото) в човека се състои в това, че биологическото в човека се осъществява и удовлетворява в социална форма. Природно-биологическата страна на съществуването на човека се опосредява и „очовечава“ с помощта на социално-културни фактори. Естественото, като се трансформира в социално, губи своята чисто природна определеност, превръща се в извънприродно явление, като при това съхранява своите функционални и генетични връзки с останалата природа само в тази степен, в която

това е обусловено от новата му социална форма (Федоров, 1996, с. 677-678; Философия: Учебник для вузов, 2005, с. 587-588).

Ние считаме, че тези състояния, в основата на които са естествените свойства на човека, трябва да се отнасят към правното състояние. Както образно забелязва В. И. Синайский, „само по себе си никакво обстоятелство не може да предизвика правни последици, ако за такова обстоятелство правото не признава свойството да произведе такива последици“ (Синайский, 2002, с. 142-143). Ако правото като социално явление в определена ситуация придава юридическо значение на определени психологически свойства на човека, то настъпването на предвидените в правните норми условия трансформират потенциално юридическото правно състояние в юридически релевантно правно състояние. При такова разбиране правното състояние винаги се проявява в качеството му на социално състояние.

Естествените състояния съществуват независимо от наличието на държава и право, обаче законодателят отчита някои от тях при нормирането на обществените отношения. Като не създава такива състояния, правото ги открива, придава им правно оцветяване и юридическо значение (състояния на човека, които се срещат в природата).

Други състояния съществуват изключително в правната сфера. Като правни образувания те се конструират, формират с помощта на правото и извън правото тяхното битие е невъзможно. Към тях, в частност, се отнасят правоспособността, дееспособността, гражданството, съдимостта и т.н.

В литературата е предложено посочените видове състояния да се наричат естествени и изкуствени правни състояния (Парфенов, 2007, с. 64-66).

Естествените, фактическите състояния, като реални свойства на субекти-

те на правните норми не се закрепяват и не се установяват, доколкото правото не може да въздейства по някакъв активен начин на здравното състояние, на състоянието на алкохолно или наркотично опиянение, на бременност и т.н., които съществуват обективно и независимо от правото. Правните норми могат само да предвидят естественото състояние на гражданина посредством отразяването на техните признаци в своите нормативни модели. Като реални свойства на конкретния човек в такива модели те излизат като определен род юридически „калъп“ с фактическа реалност, характеризираща човека като живо същество.

Правните състояния се отличават по това, че при тях има не статична, а динамична даденост. Те са движение, изменение, процес. Затова особено значение на категорията „правно състояние“ се заключава в това, че тя позволява научно да се характеризира процесът на изменение и развитие на юридическите явления, да се изяви тази „система на отсчета“ по отношение на която става възможно да се фиксират останалите изменения като изменения в състоянието. Те са „текущо“ и полифункционално явление (Баранов, 2007, с. 142, 144).

Тяхното „текучество“, на наш поглед, се проявява в това, че до определен момент те се проявяват в значение на потенциално юридически състояния. Юридически значимите естествени състояния настъпват при проявлението на съвкупности от необходими обстоятелства, с наличието на които правните норми свързват едни или други юридически ефекти. След това те „се възвръщат“ в първоначалното положение, намирайки се в статуса на потенциалните, до следващия подобен момент.

Що се отнася до състоянията, съществуват изключително в правната сфера, то правото ги установява и закрепва и са

реални само в тази мярка, в която е реално самото право. Затова е целесъобразно те да се наричат не изкуствени правни състояния, а собствено – нормативни правни състояния.

Нормативното състояние на личността като реално юридическо свойство се установява от правните норми, неговото съдържание обхваща признаците, които се проявяват като загадени, неизменящи се в зависимост от една или друга ситуация. С други думи, в дадения случай, с някаква степен на условност, може да се постави знак на равенство между признаците на нормативното състояние и самото нормативно състояние.

В същото време основанийето за съществуването на нормативните състояния нерядко се явяват техните юридически значими естествени състояния.

Например чл. 29 ГК на РФ определя, че гражданин, който вследствие на психическо разстройство не може да разбира значението на своите действия или да ги ръководи, може да бъде признат от съда за недееспособен по ред, установен от гражданско процесуалното законодателство. Недееспособността, като нормативно правно състояние, в дадения случай е резултат на такова юридически значимо естествено правно състояние на човека като неразбиране вследствие на психическото разстройство на значението на неговите действия и неспособността да ги ръководи.

Появяването на конструкцията на нормативното правно състояние е обусловено от това, че тя се използва от законодателя в качеството на специален технико-юридически прием затова, че веднъж, предвиждайки наличието на едни или други естествени правни свойства на личността, не се връща по-нататък към тях. В противен случай всеки път за указване на разнообразните естествени правни състояния на личността, които се явяват нейна основа,

В хипотезата на правната норма би трябвало да се изброяват всички необходими признаци на естествените правни състояния, което от гледна точка на нормативна икономия, би било неефективно.

Въз основа на изложеното може да се утвърждава, че естествените или нормативните свойства или системата от свойства на гражданите се установява или предвижда в правните норми. Обаче такъв извод би бил не съвсем точен.

Разглеждайки въпросите на теорията на юридическите факти, М. А. Рожкова справедливо обръща внимание на необходимостта от провеждане на точно разделяне между обстоятелствата, установени от правната норма, и реалните жизнено обстоятелства. Ако юридическият факт е действително съществуващо реално жизнено обстоятелство (явление или процес), което попада под действието на определена правна норма, то правната норма, като общо правило, е абстрахирана от конкретни случаи и определя тези правила, изхождайки от абстрактния модел на обстоятелствата. Правната норма не може да закрепи в своята хипотеза указание на конкретно жизнено обстоятелство – тя предвижда само общите за всички случаи правила, установявайки модел на обстоятелството, което може да се случи в бъдеще в реалната действителност. Затова М. А. Рожкова въвежда понятието „правен модел на обстоятелството“, което се предлага да се разбира като абстрактното (типичното) обстоятелство, което е закрепено в правната норма и с което правната норма свързва настъпването на определени последици (*Рожкова, 2009, с. 8-9*).

Както се представя даденият подход може да бъде приложен и по отношение на правните състояния на личността. В хипотезата на правната норма, като правило, се съдържат указания не за конкретните свойства на личността в определена со-

циална ситуация, която може да настъпи, а за признаци на такива свойства, които образуват нормативния модел.

Обаче признаците на правните състояния и самите правни състояния като правило са различни явления. Признаците на естествените свойства на човека се установяват от правните норми, но самите правни състояния само се предвиждат от правните норми. Ако свойствата на човека съответстват на дадените признаци състоянието става правно. Признаците на социалните свойства се установяват от правните норми, както се установяват и самите нормативни правни състояния.

По такъв начин свойствата на човека се установяват от правните норми, или посредством закрепването на признаците на дадените свойства те се предвиждат в нормативните предели, което съставлява третият признак на правното състояние на личността.

По-нататъшният анализ на правните състояния е перспективен от гледна точка на тяхното функционално предназначение, като активни действено-регулативни инструменти на оптималното решение на социалните задачи, което позволява да се достигне до решаване на въпросите на тяхната юридическа релевантност.

От средата на ХХ век включително до днешно време се води дискусия за възможността за отделяне на правните (юридическите) състояния в особена група юридически факти. Нашата позиция се основава на предпоставката, че правното състояние, доколкото то не може самостоятелно да води до юридически последици, се отнася към юридическите условия (*Груздев, 2011*).

Правното състояние на личността – това е обстоятелство, което по силата на правна норма е необходимо условие за пораждането на правни последици от фактите от реалната действителност. В този смисъл със самия факт на своето

съществуване на правното състояние се създава юридическа възможност за настъпване на правните последици, преди всичко възможност за възникване, изменение и прекратяване на субективни права и задължения.

Доколкото правните състояния не създават реален правен резултат, а в качеството на условие само обосновават възможността за неговото настъпване, то е разумно те да се разглеждат в съотношение с достатъчно широка категория, която обхваща сферата не само на фактическото, но и на възможното. Такава категория се явява понятието „правна ситуация“.

Ситуацията, като съчетание на условия и обстоятелства, създаващи определена обстановка, положение, може да бъде социална. В това значение тя се проявява в качеството на резултат от взаимодействието на различни елементи на социалната структура в конкретните условия на място и време.

Определящ фактор при отнасянето на социалната ситуация към правната трябва да бъде фактът явява ли се дадената ситуация юридически значима, а така също съществува ли юридически механизъм за нейното разширение (изменение), т.е. може ли тя да бъде условие за използването на специални юридически средства.

С. С. Алексеев вижда в правните ситуации изходното начало на правното регулиране, момента, от който се разгръща цялата много сложна, на много нива и слоеве верига от правни средства, механизми и процедури. В този ракурс правните ситуации се появяват като сложни жизнено важни обстоятелства, като фактически състав, т.е. определено съединение на юридически факти (Алексеев, 2000, с. 25-28). Юридическите условия, както и юридическите факти, са необходими елементи на правната ситуация. Като не се явяват юридически факти, такива обстоятелства в същото

време са необходимо условие за констатацията на това, че правната ситуация съществува.

Правният субект е основният елемент на правната ситуация. Именно субектът се проявява като център на привличането на различни обстоятелства, които като цяло образуват правната ситуация. Също така към елементите на правната ситуация следва да се отнесат свойствата и постъпките на субектите.

Постъпката се извършва във времето и пространството, тя има не само своето условие и цел на правната ситуация, но самата тя с факта на извършването в определен момент, създава правна ситуация, която изменя предшестващата и служи за основа на следващите ситуации.

Към елементите на ситуацията се отнася и правното състояние на самия субект, ако то обуславя или може да обуслови неговото последващо поведение. Ако това е обусловено от обстоятелствата по конкретната ситуация и е предвидено с нормативна абстракция, присъствието на правните състояния на личността съставлява условие на механизма на образуването и условие на средствата за разрешаване на правна ситуация. При това способността на свойствата да бъдат условия за образуване и условия на средствата за разрешаване на правната ситуация пряко зависи от тяхното наличие в носителя им в определен момент или период от време.

Ценността на понятието „правна ситуация“ се проявява в това, че първо, позволява да се обозначи сформиращата се картина на юридически значимите елементи на социалната ситуация в общ, комплексен вид, където отражение получават обстоятелства, предвидени в хипотезите на различни правни норми. Второ, правната ситуация отразява набор от обективно съществуващи обстоятелства, а не представи на субекта. В това отношение

правната ситуация позволява да се изучат характеристиките на съществуващата реалност не „въобще“, а на основата на систематизацията на конкретната информация, което ще ѝ позволи да я стандартизира, да я пази и натрупва във вид на база данни. Трето, задължителен елемент на правната ситуация е субектът на правото и неговите правни състояния се проявяват като условие за нейното възникване и (или) разрешение.

Затова в качеството на функционално правно явление, т.е. от страна на неговата активна действено-регулативна роля, на разкриването на правното състояние на личността служи четвъртият признак: правното състояние на личността се явява условие (предпоставка) за възникването и (или) разрешаването на възможностите за възникване и (или) изменение на правната ситуация.

Отделените признаци позволяват да се формулира дефиниция на правното състояние на личността като *установени от правните норми или предвидени в правните модели юридически значими свойства или система от свойства на човека в определен момент или период от време, които обуславят възникването и (или) разрешаването на възможностите за възникване и (или) изменение на правната ситуация.*

Цитирани източници:

Алексеев, С. С., 1972. Проблемы теории права: в 2 т. Т. 1. – Свердловск, с. 276.

(Alekseyev, S. S., 1972. Problemy teorii prava: v 2 t. T. 1. – Sverdlovsk, s. 276)

Алексеев, С. С., 2000. Право на пороге нового тысячелетия. Некоторые тенденции мирового правового развития – надежда и

грама современной эпохи. – М., “Статум”, с. 25-28.

(Alekseyev, S. S., 2000. Pravo na poroge novogo tysyacheletiya. Nekotoryye tendentsii mirovogo pravovogo razvitiya – nadezhda i drama sovremennoy epokhi. – М., “Statut”, s. 25-28)

Байтин, М. И., В. М. Баранов, 1991. О логико-гносеологической и юригической природе правового состояния // Вопросы теории государства и права: перестройка и актуальные проблемы теории социалистического государства и права. Сб. науч. трудов. Вып. 9. – Саратов, 1991, с. 41.

(Baytin, M. I., V. M. Baranov, 1991. O logikognoseologicheskoy i yuridicheskoy prirode pravovogo sostoyaniya // Voprosy teorii gosudarstva i prava: perestroyka i aktual'nyye problemy teorii sotsialisticheskogo gosudarstva i prava. Sb. nauch. trudov. Vyp. 9. – Saratov, 1991, s. 41)

Баранов, В. М., 2007. “Текущее” правовое состояние как элемент динамической правовой системы государства (опыт осмысления научной гипотезы профессора В.П. Казимирчука) // Ценности и образы права. – М., с. 142, 144.

(Baranov, V. M., 2007. “Tekucheye” pravovoye sostoyaniye kak element dinamicheskoy pravovoy sistemy gosudarstva (opyt osmysleniya nauchnoy gipotezy professora V.P. Kazimirchuka) // Tsennosti i obrazy prava. – М., s. 142, 144)

Блауберг, И. В., Э. Г. Юдин, 1973. Становление и сущность системного подхода. – М., с. 124.

(Blauberg, I. V., E. G. Yudin, 1973. Stanovleniye i sushchnost' sistemnogo podkhoda. – М., s. 124)

Витрук, Н. В., 2008. Общая теория правового положения личности. – М.: Норма.

(Vitruk, N. V., 2008. Obshchaya teoriya pravovogo polozheniya lichnosti. – М.: Norma)

Груздев, В. В., 2011. Юридические факты, юридические условия и правовые состояния в механизме правового регулирования // *Вестник Академии экономической безопасности МВД России*. – 2011. – № 5.

(Gruzdev, V. V., 2011. Yuridicheskiye fakty, yuridicheskiye usloviya i pravovyye sostoyaniya v mekhanizme pravovogo regulirovaniya // *Vestnik Akademii ekonomicheskoy bezopasnosti MVD Rossii*. – 2011. – № 5)

Ерошенко, А. А., 1980. Проблемы гражданского состояния в развитом социалистическом обществе. – Краснодар.

(Yeroshenko, A. A., 1980. Problemy grazhdanskogo sostoyaniya v razvitom sotsialisticheskom obshchestve. – Krasnodar)

Исаков, В. Б., 1984. Юридические факты в советском праве. – М.: Юрид. лит.

(Isakov, V. B., 1984. Yuridicheskiye fakty v sovetskom prave. – М.: Yurid. lit.)

Керимов, Д. А., 1972. Философские проблемы права. М., с. 282.

(Kerimov, D. A., 1972. Filosofskiyе problemy prava. М., s. 282)

Комаров, С. А., 1986. Советское общенародное государство и личность: Политико-правовые аспекты. – Красноярск: Изд-во Красноярск. ун-та.

(Komarov, S. A., 1986. Sovetskoye obshchenarodnoye gosudarstvo i lichnost': Politiko-pravovyye aspekty. – Krasnoyarsk: Izd-vo Krasnoyarsk. un-ta)

Новикова, Ю. С., 2005. Правовое состояние как категория права: Дисс. ... канд. юрид. наук. – Екатеринбург, 2005, с. 28-29.

(Novikova, Yu. S., 2005. Pravovoye sostoyaniye kak kategoriya prava: Diss. ... kand. yurid. nauk. – YEkaterinburg, 2005, s. 28-29)

Новикова, Ю. С., 2008. Категория “правовое состояние” в юриспруденции: Монография. – Челябинск: Изд-во ЮУрГУ.

(Novikova, Yu. S., 2008. Kategoriya “pravovoye sostoyaniye” v yurisprudentsii: Monografiya. – Chelyabinsk: Izd-vo YUUrGU)

Ожегов, С. И., Шведова, Н. Ю., 2008. Толковый словарь русского языка. – М., с. 704.

(Ozhegov, S. I., Shvedova, N. Yu., 2008. Tolkovyy slovar' russkogo yazyka. – М., s. 704)

Парфенов, А. В., 2007. Правовое состояние: Монография. М.: Юрист, с. 25-26; 64-66.

(Parfenov, A. V., 2007. Pravovoye sostoyaniye: Monografiya. М.: Yurist, s. 25-26; 64-66)

Рожкова, М. А., 2009. Юридические факты гражданского и процессуального права: соглашения о защите прав и процессуальные соглашения. М.: “Статут”, с. 8-9.

(Rozhkova, M. A., 2009. Yuridicheskiye fakty grazhdanskogo i protsessual'nogo prava: soglasheniya o zashchite prav i protsessual'nyue soglasheniya. М.: “Statut”, s. 8-9)

Синайский, В. И., 2002. Русское гражданское право. – М.: “Статут”, с. 142-143.

(Sinayskiy, V. I., 2002. Russkoye grazhdanskoye pravo. – М.: “Statut”, s. 142-143)

Федоров, Ю. М., 1996. Сумма антропологии. Ч. I: Расширяющаяся вселенная Абсолюта. Ч. II: Космо-антропо-социо-природогенез Человека. Изг. 2-е. – Новосибирск: Наука, 1996. – С. 677-678. Философия: Учебник

для вузов / Под ред. проф. В.Н. Лавриненко, проф. В.П. Ратникова. 3-е изд., перераб. и доп. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2005, с. 587-588.

(Fedorov, Yu. M., 1996. Summa antropologii. Ch. I: Rasshiryayushchayasya vselennaya Absolyuta. Ch. II: Kosmo-antropo-sotsio-prirodogenez Cheloveka. Izd. 2-ye. – Novosibirsk: Nauka, 1996. – S. 677-678. Filosofiya: Uchebnik dlya vuzov / Pod red. prof. V.N. Lavrinenko, prof. V.P. Ratnikova. 3-ye izd., pererab. i dop. – М.: YUNITI-DANA, 2005, s. 587-588)

Философия: Учебник для вузов / Под ред. проф. В.Н. Лавриненко, проф. В.П. Ратнико-

ва. 3-е изд., перераб. и доп., 2005 – М.: ЮНИТИ-ДАНА, с. 587-588.

(Filosofiya: Uchebnik dlya vuzov / Pod red. prof. V.N. Lavrinenko, prof. V.P. Ratnikova. 3-ye izd., pererab. i dop., 2005 – М.: YUNITI-DANA, s. 587-588)

Чезовадзе, Л. А., 2004. Структура и состояние гражданского правоотношения. – М.: “Статут”.

(Chegovadze, L. A., 2004. Struktura i sostoyaniye grazhdanskogo pravootnosheniya. – М.: “Statut”)